

**ВАСИЛЬ МАРКО:
ДУХОВНИЙ ВИМІР**

ВАСИЛЬ МАРКО: ДУХОВНИЙ ВИМІР

Кропивницький
Видавець Лисенко В.Ф.
2023

УДК 821.161.2.09(092)(08)

М 26

М 26 Василь Марко: духовний вимір / Упор. А. Царук. – Кропивницький : Видавець Лисенко В.Ф., 2023. – 342 с.
ISBN 978-617-7813-70-4

Збірник споминів про Василя Петровича Марка, відомого літературознавця, доктора філології, професора, укладено на матеріалі денникових записів, листів, присвят, вдячної пам'яті колег-однодумців, друзів, колишніх студентів, аспірантів, поціновувачів і творців сучасної української літератури. Мета видання – відтворити постать Учителя, Науковця, Людини в духовному вимірі.

Три розділи – «Трембіти Срібної землі», «Світло добротворення над степом», «Обрії слова» – відображають плідні взаємозв'язки уродженця Закарпаття з науковою елітою та митцями слова рідного краю і Центральної України, реконструюють деякі штрихи внеску Науковця в українське і світове літературознавство. У споминах простежується вплив В. Марка на становлення літературно обдарованої молоді.

Видання адресоване передусім літературознавцям, викладачам, але буде цікавим і для широкого кола читачів, залюблених у людинознавство і літературне краєзнавство.

УДК 821.161.2.09(092)(08)

Щиро дякую кожному співавторові, хто в непростий карантинно-пандемійний час акумулював спомини у слові, хто поділився світлинами співпраці, співтворчості і незабутнього людського спілкування з Василем Петровичем Марком.

*Безмежно вдячна за різнобічну підтримку:
інформаційну – Василеві Густі (Ужгород),
моральну й організаційну – Миколі Зимомрі (Дрогобич),
епістолярну – Сидорові Кіралю (Київ),
бібліографічну – працівницям краєзнавчого відділу Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. Чижевського (Кропивницький), який в умовах російсько-української повномасштабної війни керується риторикою В. Черчилля щодо витрат на культуру: «А за що ми тоді воюємо?». Саме завдяки його державницькій позиції збірник споминів іде до читача.*

Авторка ідеї та упорядниця Антоніна Царук

Роман Офіцинський,
м. Ужгород

ВІЧНИЙ ПОСВІТ ЙОГО ДОБРОДІЯНЬ: ПРО ВАСИЛЯ МАРКА, ЯКИЙ ЗАСЛУГОВУЄ НАЙТЕПЛІШИХ СПОМИНІВ

Коли мені запропонували долучитися до творення книги споми-
нів про визначного літературознавця Василя Марка (6 січня 1936 –
12 червня 2015), то блискавично зринуло в гадці, що десь у папках
домашнього архіву зберігається лист, який стане ключем і відправ-
ною точкою моєї розповіді.

Лист отой швиденько знайшовся, наче сам зголосився, наперед
знаючи, що в ньому гостра потреба. Як і тоді, 17 березня 2004 року,
коли написаний в Кіровограді (нині Кропивницькому) розмашис-
тим професорським почерком. Лаконічно. Щиро. Люб'язно. По суті.
Ось мереживо думок звідти:

«Кіровоград, 17.03.04.

Вельмишановний пане Офіцинський!

*Мав задоволення знайомитися з Вашими віршами й публіцисти-
кою. Шкода лише, для радості обмаль часу.*

*Око зупиняється перед назвою. Або я не вловив смислу, що закла-
ли Ви, або того смислу ще не досить для назви, хоча натяк на дитя
постмодерну – іронію – є. Але, здається, його не досить.*

*Здалось, що Ви переживаєте кризу нового бачення світу й себе. Не
бійтесь цього: без криз не буває зростання.*

Бажаю Вам добра, успіхів.

Щиро Ваш [підпис] В. Марко

P.S.1. Для І[вана].В[асильовича] [Хланти].

*Відбили мене від імпресіоністичного відгуку, а зараз не знаю, коли
дійдуть руки до ґрунтовнішого матеріалу. Від нового року те й ро-
блю, що сплачую борги. А вони не зменшуються.*

Обнімаю Вас. Уклін усій родині. Зараз 8.20. Біжу на заняття.
P.S.2. Вийде книжка, то матеріал десь помістимо як статейку»
Ваш [підпис] В. Марко
[Підпис]

Належить пояснити, про що йшлося. Розпочну з першого постскрипту, де послання знаному фольклористові Іванові Хланті, моєму тестеві, котрий, власне, і познайомив мене з Василем Марком. Вочевидь, «сплаченим боргом» стала «Пісенна історія краю», що з'явилася пізніше – в числі 11–12 журналу «Дзвін» за 2006 рік.

Це рецензія Василя Марка на впорядковану Іваном Хлантою величеньку (майже сімсот сторінок) книжку «Ой видно село: Народні пісні села Арданово Іршавського району Закарпатської області», що вийшла в ужгородському видавництві «Закарпаття» попереднього року (на момент написання наведеного листа) року – 2003-го.

У другому постскрипту зауважено післямову «У пошуках рукопису життя» до моєї ліричної збірки, котру її автор, Василь Марко, планував подати й окремо – у журнальному варіанті. Але, мабуть, надміру заклопотані будні внесли несподівані корективи. Принаймні нічого не знаю про таку публікацію.

Спочатку чернетка моєї збірки мала робочу назву «Людина слова». Проте я дослухався до цілком слушної поради старшого колеги – проникливого літературознавця і маститого літературного критика. Отож книжка побачила світ уже як «Ідеологія повстань». Вона з'явилася саме в той переломний час, коли ще вирувала Помаранчева революція. Зазначу бібліографічний опис: Офіцинський Роман. Ідеологія повстань: Поезія / Післямова Василя Марка (с. 65–68). – Ужгород: Гражда, 2004. – 72 с.

У післямові «У пошуках рукопису життя» Василь Марко був витонченим, прозірливим, переконливим. Уміло віднаходив у ліричних рядках підсвідоме та інтуїтивне, виокремлюючи архетипні та сучасні образи, теми, мотиви. Він уважно простежив взаємозв'язки між трьома моїми збірками – «Нашестя ангелів» (1993), «Ураган ти сячолить» (1997), «Ідеологія повстань» (2004) у ширших літературно-культурних вимірах: від модерну до постмодерну. Його критичне око помітило у віршах приховане й заховане: ментальні парадокси вібрації світу й серця, мінливі овиди досвіду...

У тому легко переконатися, прочитавши цілісний текст:

«У пошуках рукопису життя»

*Але нікому ніколи ніяк не знайти
той первісний образ і справжній
рукопис – рукопис життя.*

Роман Офіцинський

Крізь мереживо слів намагаюся уловити ритми душі поета, яка (думка) тривожно шукає для себе надійні опори, зболено реагує на суперечності, драми й трагедії світу і, дійшовши невтішного висновку, наведеного у вигляді мотто до цих нотаток, розчиняється в незглибимому вирі юнгівського колективного підсвідомого. А вже потужна інтуїція виловлює в глибинах прапам'яті скалки міфів, що стають віршами, де архетипні образи («летіла в бабиній ступі ніч») сусідять із витворами сучасної цивілізації («Вирвалася з клітки гроза»).

Поезія Р. Офіцинського вписується в широкий культурний простір. Проекції від його віршів, мініатюр чи розгорнутих рефлексій можна проводити не тільки на раннього П. Тичину й Б.-І. Антонича, а й шістдесятників І. Драча, М. Вінграновського, поетів пізнішого призову Б. Іллі, В. Герасим'юка аж до молодих представників доби постмодерну. І все ж його поетичний світ не постав перед читачем конгломератом різностильових складників, а сприймається в живій динаміці від першої книжки «Нашестя ангелів» (1993), через історіософську скондесованість збірки «Ураган тисячоліть» (1997) до нової книжки «Ідеологія повстань».

Його емоційно наснажена думка прагне масштабно охопити світ, а зірке око помічає часточки мікросвіту, утверджуючи єдність усього суцього, і тоді відкриття образної сили слова зачаровує:

Як з неба у прірву – падаю вниз
каменюкою у поле магнітне ніжного дотику.
На мембранах чуття, в баговинні фантазій
хлюпочеться вітер тайги моїх днів.

Як справжній поет, він тонко вловлює вібрацію світу й серця, пізнає те, що ще заховано за овидом досвіду. Його філософське кредо чи не найповніше втілює вираз із оксюморонного поля:

Над повіддю митарств,
тривог шаленим ревом

уп'явся в мур завзято
сонячний коловорот,
як доброта, котру не можна розпізнати.

Парадокси нашої ментальності вловлено в поезії «Як засміюсь...»,
де рядки, що обрамлюють твір, тяжіють до охоронної грамоти для
грішників, які не усвідомлюють, що творять:

Якщо заплачу – сонце на півнеба...

.....
Як засміюсь – неміряна печаль...

Можна лише здогадуватися, з якими болями в серці ходить поет
– неначе Данте у пеклі, за висловом Івана Франка. Але Р. Офіцин-
ський переступає межу узвичаєного, і за знанням, яке несе печаль
велику, приходить самоусвідомлення, що смолоскипом одкровення
розвіює ніч духовного гніту й забуття, повертаючи найбільшу цін-
ність – пам'ять:

Ти прийшов – стрепенувся світанок,
ім'я ранок своє пригадав.

Найважливіші опозиції добро і зло, життя і смерть постійно пе-
ребувають у полі обсервації Р. Офіцинського. Переїнявшись ідеями
екзистенціалізму, сповідуючи експресіоністичне бачення світу, ав-
тор сприймає його трагізм як даність. Вдивляючись у свічадо історії,
він бачить трагедії на кожному кроці. У першій книжці «Пришестя
ангелів» поет створив навіть два альтернативні образи Великодня.
Один – далекий від традиційного символу Воскресіння й надії:

Віщують ангели пришестя!!!

Але кому? Невже... Нікому.

Другим образом Великодня автор завершує книжку. У вірші «Ме-
сії клич» попри несподівані асоціації утверджується паралель у душі
християнських канонів: ангели – «месії клич».

Трагізмом переїняті численні мікрообрази Р. Офіцинського: об-
раз свічі, що гасне або приречена «горіти і ридати», «згасла ватра в
душі», у спину – «вічний подих громовиці», «у чайки крила обгоріли»,
«розірвати темінь і пропасти в ній» і т. д. Водночас автор сповідує ви-
сокі цінності: свободу, мудрість, природність, здатність дивуватися
світом, його предметними деталями. Ось яке розкішне видіння він
закріпив у словах: «Розбите люстро – кошик зір, розсипаних нестям-
но по долівці».

Поет перебуває в постійних пошуках. У новій книжці поруч із мініатюрами «Хвіртка», «Дощ», де елегійність обертається світлою печаллю пушкінського штибу, ідуть речі сюрреалістичні «Ліхтар мотих цінностей», «Ребро долоні», сповнені неприйняттям світу перевернутих цінностей.

За поетикою дещо відособлено стоїть «Бокораш», його й одинцем приписано до циклу «Людина слова». Із цим віршем я познайомився в публіцистичній книжці «Дев'ять бокорашів і зрадлива Тиса». Своім героїчно-символічним пафосом він стояв немовби осторонь, бо щоденник експедиції на плотах-бокорах по Тисі відстанню 200 кілометрів написано з ледь вловною іронією. Як на мене, вірш «Бокораш» відкриває нову грань творчої спромоги автора, що само по собі не допускає творчого застою.

Р. Офіцинський майже не вдається до прямого називання деталей предметного світу. У його поезії все огорнуто віддаленими асоціаціями, вишуканими метафорами, що створює відчуття таємничості поетичного світу. Проте автор не поспішає тлумачити свої відкриття. Він просто вибухає ними – і їхнє світло осяває не так довкілля, як його душу, в результаті чого його поетичний світ приносить про-світлення й читачеві. І в цьому – його естетична привабливість.

*Василь Марко,
доктор філологічних наук, професор,
м. Кіровоград».*

Загалом для літературознавця Василя Марка цільна поетична натура слугувала своєрідним смолоскипом одкровення, що, зокрема, повертає пам'ять у свічаді історії. Він сам у буденному житті не сприймав фарисейства і повсякчас наголошував у літературно-критичних працях на неприйнятті перевернутих цінностей.

Наразі Василь Марко зосередив свою увагу на естетичній привабливості своєї збірки «Ідеологія повстань», на висловлених і втілених у ній ідеях екзистенціалізму, експресіонізму, сюрреалізму, на нових гранях творчого розвитку. При цьому висловився ерудовано й витончено, кажучи про віддалені асоціації, вишукані метафори, що втаємничують.

Ці судження справили на мене і читачів моїх творів сильне враження, незгладиме і незглибиме. На той момент мені виповнилося тридцять п'ять літ, я працював доцентом кафедри історії України Ужгородського національного університету, а принагідно писав поезію та прозу, літературні рецензії, огляди, нариси...

У велике свято Василя, коли посеред зими українці відзначають Старий Новий рік і щедро засівають оселі збіжжям на щастя, завершують свої вдячні споминки про світлу Людину, котра прийшла у світ у Святий вечір. Саме 6 січня народився Василь Марко.
Із власного досвіду знаю твердо, що в житті не буває випадкових зустрічей. Так само не буває випадкових і днів народжень.

Сидір КІРАЛЬ,
м. Київ

«... ПРИНЦИП ТУРБОТИ ... ПРО ТАЛАНТ» (ВИБРАНЕ ЛИСТУВАННЯ КРИТИКА ВАСИЛЯ МАРКА Й ПРОЗАЇКА ІВАНА ЧЕНДЕЯ)

Несподівана смерть Василя Марка 12 червня 2015 року на 79 році життя вразила мене в саме серце¹, адже незадовго до цього ми спілкувалися якраз із приводу листів І. Чендея, копії яких він обіцяв надіслати, але не судилось. Справа в тому, що 2013 р. побачила світ моя монографія «Зробити щось корисне для свого народу»: з епістолярної спадщини Івана Чендея» (Київ-Ніжин, 2013). Пан Василь зацікавився цим виданням, яке, вже точно не пригадую, надіслав йому, здається, у червні 2014 р. Невдовзі отримав листа, якого цитую повністю:

«Кіровоград, 26.08.14.

Вельмишановний пане професоре!
Районна газета «Дружба» (Тячів. – С. К.) встигла надрукувати рец[ензію] на Вашу книжку. Ксерокопію висилаю Вам. Саму газету вишлю Чендеям. Рецензія буде надрукована також у «Науковому віснику» УжНУ. Запропоную її також «Дзвону» (Львів). Коли надрукують, дам знати.
Усіх Вам благ.

Щиро Ваш В. Марко».

Зрозуміло, що цей відпис знаного й авторитетного критика, літературознавця, одного з кращих знавців творчості І. Чендея (завжди відгукувався на появу нових видань свого земляка) приніс незвичайну радість, а прихильна оцінка моєї скромної праці потішила

¹ Кіраль С. Зелена глиця на свіжу могилу літературознавця : [некролог про Василя Марка]. Літ. Україна. 2015. № 25 (5604). 18 червн. С.13.